

Правовий статус відокремлених підрозділів українських юросіб та іноземних компаній: шляхи реформування законодавства України

Відокремлені підрозділи – terra incognita

Важливим елементом цивільної правоздатності юридичних осіб є їхнє право створювати відокремлені підрозділи. Реалізація цього права дозволяє юридичній особі, розширюючи територію своєї діяльності, водночас забезпечити ефективне управління та контроль за операціями, майном, персоналом, краще зрозуміти специфіку та потреби місцевого ринку, оптимізувати взаємодію з клієнтами й контрагентами, оперативніше здійснювати захист своїх прав. Діяльність іноземних юридичних осіб в Україні через створені на її території власні відокремлені підрозділи сприяє залученню в Україну іноземного капіталу та інвестицій, значно пожвавлює економіку, забезпечує інтеграцію країни у світовий розподіл праці й капіталів.

Незважаючи на важливість належного регулювання відносин, пов'язаних зі створенням та припиненням, а також з безпосередньою діяльністю відокремлених підрозділів, такі відносини наразі залишаються недостатньо врегульованими. Особливо в цьому аспекті слід відзначити відокремлені підрозділи іноземних компаній, для яких додаткові ускладнення виникають майже на кожному з етапів їхньої діяльності в Україні, починаючи з процедури реєстрації/акредитації державними органами та закінчуючи питаннями оподаткування і трудових відносин.

З метою вирішення проблем теоретичного й практичного характеру, які супроводжують створення, діяльність і закриття відокремлених підрозділів в Україні, юристами Міжнародної організації розвитку права (IDLO), що сприяє розробці та впровадженню проектів нормативно-правових актів «Одеського пакету реформ», та юридичної фірми Sayenko Kharenko під егідою Міністерства економічного розвитку і торгівлі України був розроблений законопроект «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з впорядкуванням діяльності відокремлених підрозділів вітчизняних та іноземних юридичних осіб». З-поміж основних положень цього законопроекту варто назвати наступні.

Яким має бути відокремлений підрозділ

Насамперед, проекті запропоновано докладно врегулювати правовий статус відокремлених підрозділів юридичних осіб. Поряд із загальними нормами, які підлягатимуть застосуванню до відокремлених підрозділів і вітчизняних, й іноземних компаній, встановлюються особливості правового статусу відокремлених підрозділів іноземних компаній.

Так, філією буде вважатися відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза її місцезнаходженням, через який повністю або частково проводиться діяльність такої юридичної особи, включаючи представництво та захист її інтересів. Представництвом, відповідно, є

відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза її місцезнаходженням, що представляє її інтереси та здійснює їх захист. При цьому прямо зазначається, що відокремленим підрозділом юридичної особи не вважається її структурний підрозділ (відділ, цех, відокремлене робоче місце тощо), розташований поза місцезнаходженням юридичної особи, в межах якого здійснюється одна чи декілька її функцій (виробничих, управлінських, організаційних тощо).

Належна персоніфікація відокремлених підрозділів

Конкретизується зміст положенням про відокремлений підрозділ як його основного внутрішнього документу, призначеного визначати інформацію про його найменування (повне та скорочене), юридичну особу, яка його створила, перелік видів діяльності, які він має право здійснювати, порядок управління ним, порядок ведення обліку та звітності, порядок його закриття тощо.

Також у проекті сформульовані вимоги щодо найменування відокремленого підрозділу, яке, на думку авторів, повинно містити відомості як про назву й вид підрозділу, так і найменування юридичної особи, яка його відкрила. Місцезнаходженням відокремленого підрозділу запропоновано вважати фактичне місце ведення ним діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування його діяльністю (переважно знаходиться його керівник).

Зберігаючи чинні норми про включення до ЄДР відомостей про відокремлені підрозділи юридичної особи, пропонується доповнити їх правилом про те, що зміна виду відокремленого підрозділу здійснюється за процедурою зміни його найменування зі зміною видів його діяльності.

Що стосується особливостей відокремлених підрозділів іноземних компаній, в законопроекті передбачено правило про те, що іноземна юридична особа має право створювати (відкривати) на території України власний відокремлений підрозділ у вигляді представництва. Відкриття ж іноземною компанією власної філії може відбуватися лише у випадках, прямо передбачених законодавством України. Їх реєстрацію (акредитацію) пропонується здійснювати шляхом внесення відповідної інформації до ЄДР та передати повноваження щодо проведення реєстраційних дій до Міністерства юстиції України (в цілому) та НБУ і Нацкомфінпослуг (у частині іноземних банків та страховиків).

Закрити відокремлений підрозділ – цілком реально

Законопроектом чітко регламентований порядок закриття відокремленого підрозділу юридичної особи, який складатиметься з прийняття рішення про закриття (з внесенням цієї інформації до ЄДР), здійснення дій для припинення діяльності й закриття відокремленого підрозділу (для чого призначається окрема особа, повноваження якої підтверджуються довіреністю) та, після завершення таких процедур, внесення до ЄДР запису про закриття відокремленого підрозділу (саме з цієї дати відокремлений підрозділ повинен вважатися закритим).

Особливістю процедури закриття відокремленого підрозділу іноземної компанії, відповідно до законопроекту, є застосування процесу врегулювання дебіторської та кредиторської заборгованості, що виникла у зв'язку з її діяльністю на території України через цей відокремлений підрозділ (включаючи визначення черговості задоволення вимог кредиторів за правилами ч. 1 ст. 112 ЦК), та з умовою письмового повідомлення кредиторів і дебіторів про строки закриття

відокремленого підрозділу й строки для пред'явлення ними своїх вимог. У разі відмови іноземної юридичної особи у задоволенні вимог кредитора або ухилення від їх розгляду кредитор має право протягом місяця з дати, коли він дізнався або мав дізнатися про таку відмову, звернутися до суду з позовом до іноземної компанії. За рішенням суду вимоги кредитора можуть бути задоволені за рахунок майна її відокремленого підрозділу.

Після спливу строку, встановленого для розрахунків з кредиторами, дебіторами, та вчинення інших дій, пов'язаних із закриттям відокремленого підрозділу, складається перелік майна, яке підлягає поверненню такій юридичній особі. Якщо ж повернення майна пов'язане з перетинанням митного кордону, пропонується звільнити іноземну компанію від сплати державного мита.

Акредитуємо відокремлені підрозділи іноземних компаній: просто та зручно

Друга велика секція законопроекту стосується законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб. Так, зокрема, передбачається включення до ЄДР широкого кола відомостей про відокремлені підрозділи іноземних компаній. Склад таких відомостей фактично наближений до переліку відомостей про юридичну особу, який існує на сьогодні. При цьому поряд з іншими серед відомостей про відокремлений підрозділ передбачені й відомості про відповідну іноземну компанію (у тому числі про її найменування, як воно визначено у країні створення з транслітерацією українською мовою, реєстраційний номер (код) у країні реєстрації, інформацію про кінцевого бенефіціарного власника (контролера)).

Встановлюються окремі вимоги щодо здійснення реєстраційних дій, спрямованих на відкриття, зміну відомостей та закриття відокремленого підрозділу іноземної компанії. Зокрема, визначений перелік документів, що надаються у кожному із зазначених вище випадків (як щодо відокремленого підрозділу та його керівника, так і щодо підтвердження реєстрації іноземної компанії в країні її місцезнаходження).

Позбутися податкових та трудових проблем

Особливо слід відзначити запропоновані зміни до Податкового кодексу, які спрямовані на уточнення, що є діяльністю підготовчого або допоміжного характеру. А також звернути увагу на закріплення правила про те, що з метою оподаткування діяльність відокремленого підрозділу нерезидента у вигляді представництва на території України автоматично вважатиметься діяльністю підготовчого або допоміжного характеру протягом 3-річного періоду за умови, що кількість осіб, які перебувають з ним у трудових відносинах, одночасно не перевищує 5 осіб, а обсяг фінансування діяльності цього представництва протягом календарного року не перевищує 3 млн грн.

Пропонується врегулювати певні прогалини трудового права, у тому числі скасувати встановлені наразі обмеження щодо ведення трудових книжок українських працівників іноземних представництв, внести зміни до низки законів, що стосуються особливостей працевлаштування та міграційного статусу іноземців, які прибувають в Україну у зв'язку з роботою чи відрядженням до представництва (філії) іноземної компанії. Законопроектом передбачаються особливості акредитації й діяльності відокремлених підрозділів іноземних банків та іноземних страхових компаній, які мають врегульовуватися також спеціальним законодавством.

Від проекту – до чинного закону

Перехідні положення законопроекту спрямовані забезпечити «автоматичне» перенесення відомостей про зареєстровані (акредитовані) відокремлені підрозділи іноземних компаній з України до ЄДР з наступним підтвердженням таких відомостей, за допомогою чого можна буде чітко відокремити представництва, які працюють, від тих, які припинили свою діяльність без проходження відповідних реєстраційних процедур.

Сподіваємося, що запропонованих змін буде достатньо для того, щоб належним чином впорядкувати й усунути переважну більшість проблем у діяльності відокремлених підрозділів українських та іноземних компаній, що, у свою чергу, сприятиме створенню необхідного підґрунтя для подальшого розвитку бізнес-відносин і поліпшенню інвестиційного клімату в Україні.

Автори:

Ірина Бакіна, Sayenko Kharenko, старший юрист

Костянтин Карчевський, юридичний радник Міжнародної організації розвитку права (IDLO), к.ю.н., доцент